

Matej Andrejevič Ternovec †.

I.

Tako se je imenoval sam pokojnik, ki je preminul dne 10. oktobra t. l. v Trstu in bil izroččen materi zemlji na tržaškem pokopališču, potem ko so se zanj odmolile slovenske molitve, kakor je bila njegova zadnja želja.

Rojen je bil dne 3. septembra 1842 v Grgarju pri Gorici. Šolal se je deloma v Gorici, deloma v Trstu, a pravoslovne nauke je završil v Zagrebu. Že to poslednje so mu zamerili ter povzročali mu sitnosti o priliki nostrifikacije. Ko je pa vendarle dosegel svoj namen, je vstopil kakor sodni praktikant v Gorici dne 4. februarja 1866. Za avskultanta in oziroma aktuarja je služil potem v Rovinju in Sežani. L. 1868. je bil imenovan adjunktom v Buzetu, a kmalu potem premeščen v Sežano. L. 1880. je postal okrajni sodnik v Vodnjanu, l. 1887. dež. sod. svetnik v Trstu, a i. 1897. višji sodni svetnik istotam. Leta 1899. je bil dodeljen vrhovnemu sodišču in l. 1903. imenovan dvornim svetnikom. Služboval je tam do leta 1908. in tedaj je stopil v pokoj, odlikovan z Leopoldovim redom. Ves svoj pokoj je preživel v Trstu.

II.

Pokojni Ternovec je bil odličnjak v pravni vedi, a tudi izboren v praksi. Njegovi najhujši politični nasprotniki so radi hodili k njemu po svete v zamotanih juridičnih vprašanjih in niso nikdar odhajali nezadovoljni. Smehljaje jim je rad razlagal svoje mnenje ter jih prepričal. Osobito za časa, ko je služboval v Trstu, je veljal na sploh za juridično avtoriteto. O tem bi znali marsikaj povedati starejši italijanski odvetniki tržaški, kateri so, dasi so ga drugače sovražili kakor odkritega Slovana, spoštovali njegove vrline v sodnem poslovanju. Pripetilo se je često, da sta se dva jurista prepirala o kakem vprašanju in ker se nista mogla zediniti, sta rekla: Naj razsodi Ternovec! In Ternovec je razsodil. — Tudi njegovi predstojniki so videli v njem odličnega sodnika in so mu to tudi priznavali, dokler — jih ni osenčil duh politike.

Pokojni Ternovec je bil poleg odličnega jurista in sodnika tudi vrlo udan svojemu narodu, ki ga je ljubil iz vse duše svoje in ni tega skrival nikomur, tudi ne »na zgoraj«.

Ko je bil ekscelenca pl. Defacis starejši predsednik višjega deželnega sodišča v Trstu, ki je kolikor toliko priznaval, da se mu je pretakala slovenska kri po žilah, je bil Ternovec — za tedanje čase še precej hitro — imenovan svétnikom v Trstu. Poverilo se mu je vodstvo tedanje preture, ki se je nahajala v velikem neredu. Tam ni bilo ni pravih delavcev, niti discipline. Vsakdor je delal, kar je hotel. Vsled tega je bilo neprimerno mnogo zaostankov toliko v konceptnem, kolikor v pisarniškem delu. Pokojni Ternovec se je s prirojeno mu pridnostjo lotil razsodeb, porazdelil pravično druge nerešene akte med adjunkte (bilo jih je tedaj na preturi 6), vzpodbujal pisarno k delu in redu in glej, vse osobje je začutilo v sebi veselje do dela in šlo je, kakor bi bilo namazano. Še ne tekom 2 let je bila pretura v popolnem redu in je potem postala vzor sodišča.

Z osobjem ni bil nikdar strog, kolegialno, da prijateljsko je občeval z njim, a imel je nekaj fascinujočega v sebi in je tako z lahkoto priklenil osobje k delu. In le-to je brez mrmranja storilo: »per far un piacer al nostro dirigente«, kakor se je govorilo.

Pri tem pa ni pozabil Ternovec druge svoje naloge. »Slaviziral« je — tako se mu je očitalo in ne brez razloga.

V tem pogledu je treba ozreti se nekoliko v politične razmere tržaške one dobe.

Takrat ni bilo o slovenski stranki v Trstu ne duha ne slúha. Slovenci so se zbirali v društvih, v Čitalnici in delavskem društvu. Politično niso nastopali. Edini slovenski odvetnik v Trstu je bil dr. Gregorin in kasneje dr. Pretner. Na sodiščih niso poznali slovenskega jezika, dokler ni prišel Ternovec. Vsi spisi so se reševali le v italijanskem jeziku in če se je kdo radi tega pritoževal, se mu je odgovorilo, da je v Trstu »lingua del foro« italijanščina. Kako je vse gledalo — ko se je naenkrat na javnih razpravah zaslišal slovenski glas predstojnika Ternovca! Govoril je vsakemu v njegovem jeziku. V začetku je to Italijane osupnilo, niso reagirali, a ko se je to vedno ponavljalo in so počele prihajati v javnost tudi rešitve slovenskih spisov v slovenskem jeziku, je začelo napadati Ternovca italijansko časopisje, katero ga je proglasilo za »slavizatorja« tržaških sodišč. No, vse to ni ostrašilo vrlega Ternovca, nasprotno vzpod-

budilo ga je in on je dosledno posloval v tem zmislu. Začeli so ga posnemati tudi še drugi podložniki, ki so bili zmožni slovenščine, in vse to je opogumilo tudi kakega odvetnika, da je začel vlagati slovenske spise na sodišče.

Seveda so se italijanski odvetniki z vso silo upirali tej novotariji, sklicevaje se na svojo »lingua del foro«, a končno so se vendar morali udati.

In danes? Danes je samo ob sebi umevno, da se razpravlja v Trstu na vsako slovensko vlogo v slovenskem jeziku in nikomur ne pride več na misel, upirati se tej praksi. Skoraj popolna enakopravnost se godi slovenskemu jeziku tudi na višjem deželnem sodišču v Trstu, dočim so na višjem deželnem sodišču v Gradcu dovoljeni pri prizivnih razpravah le slovenski govori zastopnikov. Ob uvedbi novega civilnega pravnega reda je ravno Ternovec pridobil tedanjega predsednika Kindingerja za to, da se je tudi na drugi inštanci takoj uveljavil slovenski razpravni jezik, kakor to odgovarja načelu ustnosti in neposrednosti.

Tako se je godilo tudi na drugih sodiščih Primorske. Ternovčeva inicijativa je vlekla tudi te za seboj. Seveda je pripomoglo k temu napredku mnogo tudi dejstvo, da so se vedno bolj množili narodni sodniki in odvetniki na Primorskem. Posebno so pospeševali odvetniki slovensko uradovanje s tem, da so dosledno vlagali le slovenske spise in da so na razpravah, dasi često z velikimi žrtvami, vedno zahtevali slovensko razpravljanje. Vendar pa se mora poudarjati, da je razbil led v tem pogledu pokojni Ternovec. On je nekako vzpodbujal svoje uradnike k slovenskemu pisanju in uradovanju, in ako so le-ti bili pozvani od višjih na opravičenje, kar se ni redko zgodilo, jih je Ternovec vedno kril s svojo besedo in dejanjem.

III.

Ternovčevo seme »na preturi« je šlo vedno bolj v klasje, a italijanska stranka, dasi tedaj neomejena gospodarica, mu ni mogla do živega, ker se je pokojnik vedno držal zakona. Prežali so pa Italijani na vsako priliko, da bi ga mogli strmoglaviti. In ta prilika je prišla. V neki slovensko vršeči se pravdi je bilo dati tržaškemu magistratu odgovor in Ternovec je dal ta odgovor v slovenskem jeziku. Tedaj je bil ogenj v strehi. Magistrat je vrnil dopis, češ da ga ne razume,

ker je pisan v tujem jeziku. Ternovec se ni hotel udati, radi česar so zahtevali italijanski politiki, da se ga odstrani od okrajnega sodišča. Naslednik pl. Defacisa, višji sodni predsednik Peck, se je rad udal, ker je bilo »na preturi« tudi njemu že preveč slovenščine, ter je premestil Ternovca k deželnemu sodišču in sicer v kazenski oddelek. To je Ternovca zelo bolelo in je občutil to za »capitis deminutio«. Bolelo ga je pa le radi tega, ker se to premeščenje ni zgodilo iz stvarnih razlogov, nego iz političnih.

Kazenske stvari mu niso šle od rok. On je bil zelo mil človek, dobrega srca in je poznal skoz in skoz posebno niže ljudstvo in kmeta. Kazenski sodniki so sodili po zakonu, in o njem vemo, da je zelo strog. Ternovec je napel strune vedno na milejšo stran ter je vedno poudarjal, da je treba pri obtožencu jemati v poštev tudi njegove človeške slabosti, in ne gledati na strogi zakon. S to svojo teorijo je pa ponajvečkrat propadel. Zato je prosil tedanjega predsednika deželnega sodišča, ki je bil sicer Slovenec, a starega kopita, imenom Urbancich, naj ga reši kazenskih razprav, češ, »da ne more poslušati joka in stoka obsojencev«. Bilo mu je ugojeno in od tedaj je »sloveniziral« zemljiško knjigo tržaško. Po njegovi iniciativi je bil izdan ukaz ministra Pražáka od 10. junija 1887 o slovenskih vpisih v zemljiško knjigo.

Korak, ki je povzročil premeščenje Ternovca na deželno sodišče, se je pa maščeval. Pretura ni bilo več to, kakor za časa Ternovčevega. Zanimarila se je. Tržaški odvetniki so tarnali po »dirigente slavo« in so ga želeli nazaj. A v tem času je bil vpokojen predsednik Peck, kateremu je sledil pravičen Kindinger, in Ternovec je bil imenovan višjim svetnikom. Preturo je pa uredil sedanji podpredsednik viš. dež. sodišča, dvorni svetnik Letich.

Ko je bil Ternovec svetnik vrhovnega sodišča, je mnogo koristil osobito mladim pravnikom slovenskim, ki so se posvetili sodniškemu stanu. Vedno in povsod je imel dobro besedo zanje. V personalni komisiji je bil njegov glas vpoštevan, ker je znal svoje predloge vedno izborno utemeljiti in druge člane prepričati.

Klečoplastvo mu je bilo zoprno. Ako se mu je kdo prišel priporočiti ali prositi, kakor je navada, je takoj odgovoril, da tu ni treba prošnje, ker mu to in to pritiče. Tudi sam za se ni prosil pri svojih predstojnikih. Faktum je, da je videl prvokrat v svojem življenju Dunaj, kadar je bil dodeljen vrhovnemu sodišču.

IV.

Znabiti ni nihče pozdravil ustanovitve društva »Pravnika« začetkom leta 1889. s takim navdušenjem, kakor pok. Ternovec. Že poprej je bil sodeloval pri dr. Mošetovem »Slov. Pravniku«, ki bi bil moral prenehati, da ga ni prevzelo osobito v ta namen ustanovljeno društvo. Ternovec je bil takoj na prvi glavni skupščini in potem vsako leto izvoljen za zunanjega društvenega odbornika, dokler se ni leta 1900 odpovedal, ker se je preselil na Dunaj, češ, da odslej ne more več v društvu zastopati primorskih pravnikov. Na prvo odbo-rovo sejo, ki se je vršila dne 2. februarja 1889, je celo sam prihitel iz Trsta, da se je udeležil razgovora o novi organizaciji.

Najlepše pa je dokazoval svoje veselje do društvenega dela s tem, da je vedno priobčeval v »Slov. Pravniku« vse zanimivosti iz tržaške prakse. Nebroj je teh njegovih slučajev s šifro »T.« iz leta 1889. do 1899. Kasneje, z Dunaja, ni več sodeloval in se je opravičeval, da ne more zbok preobilih uradnih poslov. Njegovim spisom se je od daleč poznalo, čegavi so, ker so se odlikovali po posebnem slovenskem jeziku in slogu. Kar se tiče slovenske pisave, osobito pravniske, se je tudi večkrat oglasil v »Slov. Pravniku« s svojo rezko kritiko in svojimi nasveti. Za njegovo delovanje se mu je na skupščinah društva »Pravnika« večkrat izrekla javna zahvala. Tudi so ga društveniki toplo pozdravljali na svojih izletih, n. pr. v Sežani, v Divači, koder so ga spoznavali za odličnega in ljubeznjivega govornika. Društvo »Pravnik« ostane vedno tisto mesto, kjer se bo Ternovčevo ime izgovarjalo s posebno pieteto.

V.

Delavnost Ternovčeva se ni omejila le na pravniško polje, nego je posegala povsod tje, kjer je bilo v korist slovenskemu narodu. Kjer je služil, je zbiral okoli sebe narodno čuteče ljudi ter jih spodbujal k narodnemu delu. Tako je n. pr. ustanovil za časa svojega bivanja v Sežani Čitalnico in osredotočil inteligenco k delu. Sam pa je delal vedno, kakor neumorna čebelica do malo pred smrtjo. V mladih letih je nabiral in objavljial narodno blago. Kasneje je prevajal iz raznih slovstev v vezani in nevezani besedi, več stvari

tudi iz angleščine. Pa tudi sam je zlagal pesmi, osobito balade in sonete. Nekaj svojih pesniških proizvodov je izdal posebej v »Kitici« s cirilskimi črkami. Ternovec je bil neumoren sotrudnik skoraj vseh svojedobnih slovenskih, tudi političnih glasil, navadno pod imeni Lukavečki, Lamurski. (Gl. podrobno v Glaserjevi »Zgodovini slovenskega slovstva« IV. del, str. 60.)

Posebno delaven je bil v linguistiki. Ternovec ni bil Slovenec, bil je Slovan. Vedno je obžaloval ono dobo, ko je bil čas, da bi se bili Slovenci jezikovno združili s Hrvati, a se je to zamudilo. Da smo sprejeli v oni dobi hrvatski jezik, bi bili danes močan, nepremagljiv narod v Avstriji. Bil je optimističnega mnenja, da bi bilo možno še danes spojiti vsa slovanska narečja, kakor jih je on zval, v eden jezik. Zato ni rad pisal današnje slovenščine, nego je mešal izraze vedno iz drugih slovanskih jezikov, tako, da se je imenovala njegova pisava na Primorskem »Ternovčeva slovenščina«. Pisal pa je vedno v slovanskem duhu, kajti poznal je precej dobro hrvatski, češki, poljski in ruski jezik.

Najrajši se je bavil z glagolom. Ker smo prav tu Slovenci mnogo grešili in grešimo še danes, je izdal brošurico »Bomkanje«. V tej je opozoril naše pisatelje, da dovršni glagoli nimajo v slovenščini sedanjega časa, nego da izražajo po svoji naravi le bodoče dejanje, da pa ne potrebujejo v izražanje prihodnjika nikdar pomožnega glagola »biti« (torej »izročim«, namesto »bom izročil«). To je imenoval pokojni Ternovec »bomkanje«, kateremu je napovedal boj.

Kasneje je spisal Ternovec še drugo brošuro »Čuvajmo svoje prastarine«, v kateri je ponovil neke napake o rabi glagola v slovenščini ter opozoril na različno rabo besed, ki so le posnete iz nemščine. S temi razpravami, kakor tudi s svojimi »Sodnimi obrazci« (l. 1886) je izzval mnogo jezikoslovne kritike, na katero ni ostal dolžan odgovora.

Med njegovimi spisi bi utegnilo biti še marsikaj dobrega in vrednega, da se objavi. Zato bi bilo priporočati, da jih pregleda večša in v to poklicana oseba, katera naj potem potrebno ukrene.

Pokojni Ternovec je bil trikrat oženjen. Prva soproga mu je bila Ana roj. Šerko, druga Ana roj. Mankoč in tretja Lina roj. Dekleva. Zapustil je tri otroke, in sicer drja. Stankota, ki je pol. tajnik, Vladkota, ki se je posvetil trgovini, in Bolčeta, ki študira realno gimnazijo v Trstu.

Padel je mož, padel je hrast, kakor se je dobro izrazila »Edinost«, hrast v duševnem in fizičnem pomenu. Mnogo je koristil svojemu narodu in je lahko izdihnil, da ni živel zastoj.

Mi pa vzemimo si ga za vzgled in ohranimo mu blag spomin!

P.

Književna poročila.

I. dr. Ernst Lohsing: Österreichisches Strafprozessrecht in systematischer Darstellung. Dunaj in Gradec 1912, založba Utr. Moser. XXIV + 808 str.

II. Rulf-Graf Gleispach: Der österreichische Strafprozess. 4. Auflage. Dunaj in Lipsko 1913, založba F. Tempsky. XVIII + 378 str. Dejstvo, da sta ti dve, za teorijo in prakso enako pomenljivi deli iziti mogli, potrjuje mnenje, da ostane „standard work“ Glaserjev še mnogo let pri življenju. Četudi mu bo treba prilagoditi se najnovejšemu modernemu naziranju, nam vendar le pravi baš dejstvo, da je treba izmenjati le malo kamnov — ne stebrov — na stavbi kazenskopravnega reda in kako uporabno je še že 40 let staro delo, ako ga moderno razlagamo. V tem zmislu sta prišla v obeh teh delih en teoretik in en praktik do besede. Obeh dela sta zistema kazenskopravnega prava, obe upoštevata najnovejše stanje zakonodaje, pravnega uka in pravosodstva.

Rulfov kratki obris avstrijskega kazenskopravnega prava, ki že izza l. 1895. ni bil več tiskan, spremenil se je pod rokami svojega novega izdajatelja profesorja grofa Gleispacha v prav veliki meri. Po vnanjem postal je le za 100 strani močnejši, ali vsebina mu je najmanj za polovico bogatejša. Prireditev snovi je sedaj do cela drugačna, sistematika popolnoma iznova ustanovljena. Knjiga se deli v uvod in tri glavne oddelke („knjige“). Uvod razpravlja osnovne pojme, ima jedernat zgodovinski pregled, navaja vire avstrijskega kazenskopravnega prava, njih razlago, obseg veljavnosti in pa vodilna načela postopanja. Naslednja, prva knjiga uči o pravnih subjektih, druga o postopanju v splošnem, tretja o teku postopanja. Nadaljna podrazdelitev na poglavja in paragrafe razpredeljuje posamezna polja kazenske pravde jako nazorno tako, da se bode učeči se pravnik z lahkoto udomačil v stavbi kazenskopravnega reda, praktični pravnik pa prav udobno našel vsakokrat, kar hoče iz knjige izvedeti. Posebno se mora povdarjati, da je novi izdajatelj starega Rulfa napisal celo vrsto novih poglavij, tako osobito nauk o pravnem razmerju, o pravnih predpogojih, o strankini sposobnosti, o pravdni sposobnosti, o pravnomočnosti in o absolutni ničnosti. Prav mnogo poglavij je zelo razširjenih, osobito ni več, kakor pri starem Rulfu, navedb z golim zakonomim besedilom, namestuje jih različna razlaga zakonovih določil. Tu se pokaže jasno namen novega izdajatelja, da nudi bralcu to, kar velja sedaj za nauk o kazenskopravnem pravu. Mnogo nazorov Rulfovih je opuščeni, mnoga vprašanja, ki jih v starem Rulfu sploh ni obdelanih, ker so se še le iz poznejše prakse razvila, dobila so v novem Rulf-grof Gleispachu mesto, obrazložba jim ni obširna, ali točna.